

Doktorant: Aleksandra Wolska

Tytuł rozprawy: Osobowość a postawy wobec osób z zaburzeniami psychicznymi

Promotor: dr (z upr. dr hab.) Bogdan Pietrulewicz, prof. UKW

Promotor pomocniczy: dr Alicja Malina

Streszczenie

Problematyka postaw ludzi zdrowych wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stanowi jedno ze źródeł rozwoju psychiatrii środowiskowej. Przesłanką do podjęcia badań w tym obszarze stała się obserwacja życia społecznego oraz rządowa próba implementacji środowiskowego modelu opieki psychiatrycznej. Według danych epidemiologicznych – 27% dorosłych Europejczyków oraz 23,4% dorosłych Polaków deklaruje, że doświadcza przynajmniej jednego z objawów złego stanu zdrowia psychicznego w ciągu roku. Unia Europejska nałożyła na kraje członkowskie obowiązek przystąpienia do Europejskiego Paktu na rzecz zdrowia i dobrego samopoczucia psychicznego. W odpowiedzi na ów wymóg w Polsce, w 2010 roku powołano do życia Program Ochrony Zdrowia Psychicznego. Głównym jego celem jest promocja zdrowia psychicznego i zapobieganie zaburzeniom psychicznym, poprzez kształtowanie korzystnych postaw i zwiększenie integracji społecznej. Niestety w Polsce model psychiatrii środowiskowej nadal pozostaje bardziej konstruktem teoretycznym aniżeli zbiorem skoordynowanych działań instytucji ku temu powołanych. Systemy psychiatrii środowiskowej w Europie i na świecie, które osiągnęły cele w tym względzie, posługują się licznymi narzędziami, które mają na celu aktywne leczenie w środowisku. W swej docelowej formie będąc bardziej skutecznym i tańszym rozwiązaniem opieki nad osobami z zaburzeniami psychicznymi.

Wydaje się, że aby móc wprowadzać w życie środowiskowy model opieki psychiatrycznej koniecznym jest nie tylko lepsze skoordynowanie działań jednostek rządowych czy pozarządowych, ale także poznanie czynników psychologicznych, które mogą leżeć u podłoża kształtowania się niekorzystnych postaw społeczeństwa wobec osób z zaburzeniami psychicznymi. Potencjalnie terapeutyczna wartość bycia częścią normalnego środowiska może być bardzo osłabiona lub całkowicie zaprzepaszczone, jeśli lokalni mieszkańcy będą nadal demonstrować postawę negatywną.

Przedmiot i cele badań:

Głównym celem podjętych badań jest określenie zależności między cechami osobowości w ujęciu Wielkiej Piątki a postawami wobec osób z zaburzeniami psychicznymi. Dodatkowo przedmiotem zainteresowań badawczych jest ustalenie moderującej roli kontaktu pacjenta ze specjalistą ds. zdrowia psychicznego oraz posiadania w rodzinie osoby, która przeżyła konsultację u psychiatry lub psychologa jako pacjent dla podstawowej zależności pomiędzy cechami osobowości a postawami wobec osób z zaburzeniami psychicznymi. Uwzględniono także oddziałującą rolę zmiennych demograficzno-środowiskowych dla zmiennej postawy wobec osób z zaburzeniami psychicznymi. Kolejnym celem prezentowanych badań jest adaptacja do warunków polskich nowej metody badawczej – kwestionariusza CAMI Scale autorstwa Dear i Taylor (Wolska, Pietrulewicz, Malina, Magierek, Leszcz, 2017), który służy do badania postaw społecznych wobec integracji osób z zaburzeniami psychicznymi oraz utworzenie skali do pomiaru preferowanego, deklarowanego dystansu społecznego.

Metoda:

W badaniu wzięło udział 630 osób: 274 mężczyzn w wieku od 19 do 79 lat ($M=36,10$; $SD=14,05$) oraz 356 kobiet w wieku od 19 do 68 lat ($M=34,55$; $SD=11,50$), zróżnicowanych pod względem doświadczenia kontaktu ze specjalistą ds. zdrowia psychicznego. Osoby badane otrzymywały, w losowej kolejności do wypełnienia, polską adaptację Kwestionariusza Postaw (Wolska, Pietrulewicz, Malina, Magierek i Leszcz, 2017), polską adaptację Inwentarza NEO FFI Costy i McCrae (Zawadzki, Strelau, Szczepaniak, Śliwińska, 1998), Skalę dystansu społecznego (utworzoną na potrzeby badania przez autorkę pracy) oraz metryczkę. Każda osoba badana otrzymywała wraz z kompletem arkuszy odpowiedzi formularz świadomej zgody na udział w badaniu oraz szczegółową informację dla uczestnika badania. Wszyscy badani wypełniali odpowiedzi samodzielnie po otrzymaniu odpowiednich instrukcji. Średni czas odpowiedzi wynosił około 40 minut.

Wyniki:

Wyniki przeprowadzonych badań pokazały, że istnieją istotne związki pomiędzy cechami osobowości w modelu Wielkiej Piątki a postawami wobec osób z zaburzeniami psychicznymi (postawami wobec integracji osób z zaburzeniami psychicznymi oraz preferowany, deklarowany dystans). Pozytywne postawy wobec integracji osób z zaburzeniami psychicznymi związane są niską neurotycznością. Taka zależność także obserwowana jest przy rosnącym natężeniu ekstrawersji, otwartości na doświadczenia, ugodowości oraz w sposób nikły z rosnącą sumiennością. Podobnie zwiększanie się nasilenia cechy osobowości neurotyczność związane jest z deklarowaniem przez osoby badane większego dystansu w stosunku do osób z zaburzeniami psychicznymi. Ta zależność także związana jest z malejącą otwartością na doświadczenia oraz malejącą ugodowością. W przeprowadzonych badaniach testowano dwa modele predykcyjnej roli cech osobowości dla postaw wobec osób z zaburzeniami psychicznymi (postawa wobec integracji oraz preferowany, deklarowany dystans). Pięć cech osobowości w 38% tłumaczy zmienność wariancji dla zmiennej postawa wobec integracji osób z zaburzeniami psychicznymi oraz w 22% dla zmiennej preferowany, deklarowany dystans. Uzyskane wyniki pokazały również, wystąpienie zakładanego związku pomiędzy postawą wobec integracji osób z zaburzeniami psychicznymi oraz preferowanym, deklarowanym dystansem, w taki sposób, że natężenie jednej zmiennej ma umiarkowany, dodatni związek z natężeniem drugiej zmiennej. Zmienna przebyte konsultacje psychologiczne lub psychiatryczne moderuje część związków pomiędzy cechami osobowości oraz postawami wobec osób z zaburzeniem psychicznym (postawa wobec integracji osób z zaburzeniami psychicznymi oraz preferowany, deklarowany dystans). Podobnie analiza statystyczna wykazała, iż część związków cech osobowości z postawami wobec osób z zaburzeniami psychicznymi jest moderowana po uwzględnieniu w modelu zmiennej: posiadanie w rodzinie osoby, która ma w swoim doświadczeniu konsultacje u specjalisty ds. zdrowia psychicznego. Przeprowadzona analiza pozwoliła także na częściowe potwierdzenie hipotezy mówiącej o oddziaływaniu zmiennych demograficzno-środowiskowych na postawy wobec osób z zaburzeniami psychicznymi (postawy wobec integracji oraz preferowany, deklarowany dystans).

Wnioski:

Istnieją istotne związki cech osobowości z postawami wobec osób z zaburzeniami psychicznymi zarówno na skali postaw wobec integracji tych osób oraz na skali preferowanego dystansu. Osobowość w ujęciu teorii cech jest istotnym predyktorem dla postaw wobec osób z zaburzeniami psychicznymi. Zmienne moderujące, okazały się istotne statystycznie dla części związków. Potwierdzono także występowanie niektórych zależności pomiędzy zmiennymi demograficzno-środowiskowymi a postawami wobec osób z zaburzeniami psychicznymi.

Słowa kluczowe: osobowość, postawy wobec osób z zaburzeniami psychicznymi, model psychiatrii środowiskowej, dystans społeczny.